

окончателен отговор на много важни въпроси. Постиганията в изследването са безспорни и затова техният фон очертава и някои слабости, които биха могли да бъдат избягнати — излишно детайлни на места анализ и особено неравностойността на някои от очерците.

Радка Кърпачева

„СЪБЛАЗНИТЕ НА ПЪТУВАНЕТО“ ОТ ЯКО МОЛХОВ

Варна, Изд. „Г. Бакалов“, 1976 г. 257 с.

Съблазните на пътуването — какво съблазнително заглавие за една критическа книга! Най-малко обаче бихме могли да обвиним автора в търсене на евтина ефективност — това привлекателно заглавие е и изключително точно, защото в същност става дума за „... пътуването във времето, към четивата, които са били духовен опит на мосто поколение...“, както пояснява сам Яко Молхов в кратките въвеждащи думи. А и когато става дума за съвременни поети и творби, това е също — по неговите думи — „... съблазнително на пътуване от преходното към трайното, от кипящото към устойчивото, от днешното към утешителното състояние на поетически изразения дух“.

Тези думи са и една твърде максималитична програма, която в своята статия „Пътуване към поезията“ (печатана преди това в сп. „Пламък“ под заглавие „Априлското поколение след двадесет години“, тя единствена е обрната изцяло към днешния облик на едно съвременно поетическо поколение) Яко Молхов невинно успява да изпълни. Но за това ще стане дума по-нататък, а тук искам да отбележа, че тези думи ни подготвят и за своеобразния характер на книгата: макар да носи подзаглавие „Портрети, спомени, размисли“, „Съблазните на пътуването“ се състои от четири дяла, в които независимо от разликите помежду им се слитат и спомените шрихи, и беглите портретни скици, и есесистичните отклонения, и откровената изповед на човека, живял дълги години със и за литературата. И това придава своеобразен колорит на тази книга, макар не навсякъде спойката между отделните елементи да е достатъчно здрава, а там, където замисълът е специфично критически („Пътуване към поезията“), някои интимно-споменни отклонения направо „изпадат“ от текста.

В същност този специфичен характер най-ярко личи в първата част (не се наемам да търся жанровото ѝ определение) „Съблазнително на пътуването“. След един дълъг и на моменти отегчителен разказ за пътуванията си из България и в чужбина — защото нито

местата, които Яко Молхов е посетил, са изключително интересни, нито, което е по-важното, неговите размисли са особено оригинални — авторът стига до своята същинска тема: пътуването към литературата, започнало в ранно юношество и продължаващо и до днес, пътуването към „своя“ Вазов, Захари Стоянов... та до Томас Ман, Казандзакис и Иво Андрич. Тук вече авторът е в свои води — разказвайки непретенциозно за пътя си към литературата, вплитайки умело биографични шрихи и спомени, които очертават обществения и битов фон, той в същност говори за духовната биография на своето поколение. Разбира се, много от написаното е прекалено индивидуално, за да претендира за валидност по отношение на цялото това поколение литератори, но в крайна сметка това дори е предимство, придаващо неповторим колорит на разказа. Само в едно отношение понякога личният отпечатък се превръща в слабост: когато, стремейки се да опише своето възприятие на дадена класическа творба (напр. „Под игото“), авторът в същност повтаря гледища, които са от вчерашния, че и от завчерашния ден на нашата литературна наука.

Донякъде аналогичен характер има и „Пътуване към критиката“, в смисъл, че и тук главният „герой“ е авторът, разказващ за пътя си към това трудно и неблагодарно занимание. В същност, ако съдим по въвеждащата бележка, че този текст се е появил по инициатива на критическия отдел на сп. „Пламък“, явно става дума за интервю или разговор — и в този случай винаги е за предпочитане автентичният текст. Но и така „Пътуване към критиката“ е една интересна изповед на литератор с дългогодишен опит и категорични разбирания.

И тук вече — при цялото уважение, което извикват у нас ред принципи постановки на Я. Молхов за критическата етика — имам едно съществено възражение именно в тази област. (Отбягвам спора в областта на специфично критическите проблеми, на критическото майсторство, първо, защото авторът им е отделил твърде малко място, и, второ, защото просто не мога да разбера твърдението като „... винаги съм се чувствувал подготвен за гражданска, идейна преценка... но невинно съм бил подготвен за естетическа преценка“ — с. 242.) Става дума за друго — на едно място Я. Молхов пише: „... увенчанят писател не се нуждае от мене. Той вече влиза в друг кръг и най-често не подлежи на критика. Аз обаче да се намесвам тогава, когато творбата се нуждае от защита, когато името на автора е още неизвестно, не е лансирано“ (с. 240). Да оставим настрана несмаловажния факт, че постоянните спорове, възникващи около творчеството на най-крупни наши писатели, опровергават твърдението, че те „не подлежат на критика“. Но как да свържем тези думи с казаното в портрета на

Любомир Левчев: „Когато го навиквах, нямах възможност (?) да кажа защитни слова за него, а само го потупвах по рамото окуражително“ (с. 97 — навсякъде курсивът мой, Х.С.).

Да оставим настрана и комичното противоречие, колкото и съществено да е то за разликата между декларираните и съществени принципи. Но, струва ми се, че подобна теза издига едва ли не като достойнство „абдикирането“ от съвременния литературен процес и неговите най-изтъкнати творци — а това едва ли може да бъде кредо на един критик. И как тогава ще се изпълни това, което малко по-нататък твърди авторът и към което се присъединявам безрезервно: „Моят идеал“ следователно е постоянно действащата дискусия върху литературния процес“ (с. 256).

Може би съм прекалено критичен, и то по отношение на един все пак частен момент в умната и честна изповед на критика. Но пък именно дълбокото уважение към точните му и смели мисли за голямата отговорност на критика ме кара да съм категорично несъгласен с една теза, която — ако се следва последователно — просто обезсмисля съществуването на критиката. А и безспорно всеки критик независимо от възрастта и опита си има своето „пътуване към критиката“, та е обяснимо, че твърденията на Я. Молхов ще предизвикат най-различен и неизбежно субективен отклик. И в рамките на съвсем личните забележки искам да отбележа, че ми се струва прекалено твърдението на автора, как на времето, изясняйки сказки в различни градове, бродел „... по страната като апостол.“ (с. 234). Колкото и голямо да е уважението и признателността ни към тази просветителска и популяризаторска дейност, никой не би приравнил държавните командировки към подвига на апостолите... Разбира се, това е една дребна стилистическа неprecизност, но от онези, които отекват твърде болезнено във всеки българин.

Най-интересната статия в книгата е безспорно „Пътуване към поезията“ — един задълбочен поглед към априлското поколение днес. Яко Молхов е избрал оригинална форма — поредица от кратки портрети на неговите представители, което го лишава от възможността да очертае мястото на това поколение в цялостната поетична панорама, но пък му позволява да съсредоточи погледа си върху творческия път на всеки поет поотделно. Естествено не навсякъде авторът е успял еднакво — наред с проникновените и точни портрети на М. Ганчев и М. Берберов например срещаме и случаи на разминаване именно с развитието на поета — написаното за Л. Левчев, Слав Хр. Караславов и др. — въпреки отделните точни наблюдения. А двадесетината реда, посветени на един толкова органичен и силен лирик като Ив. Динков можем да приемем единствено като „про-токолно“ споменаване... Вече споменах, че

не навсякъде споменните отклонения се свързват органично с анализа, че понякога тези споменни изтъкват на преден план автора, а не портретувания поет... Но всички отделни забележки не могат да омаловажат постигнатото от Яко Молхов — интересния и съпреживян „групов портрет“ на едно толкова ярко литературно явление, каквото е априлското поколение поети.

Накрая, но не по значение, трябва да споменем и „Пътуване към съветската литература“. И тук над литературно-критическите наблюдения е „надделял“ вътрешният мемоар, разказът за духовното приобщаване към богатствата на съветската литература. Но в същност именно това е и най-интересното, защото показва влиянието на огненото и слово върху цяло едно поколение, израсло в тежките години на фашизма — естествено през призмата на личния опит. Това обяснява и донякъде субективния подбор на споменатите съветски писатели, сред които например липсва Маяковски, а има някоя далеч по-скромни творци, като Шалом Алейхем. Ала в крайна сметка нали именно в това е не само „правото“, но и очарованието на откровената субективност... Друг е въпросът, че понякога прекалено субективни оценки и паралели (известно поддигане на „Петър I“ от Ал. Толстой, мнението, че Булгаков е последовател на Иля Еренбург, и др.), колкото и да са интересни, са оставени без необходимата аргументация и звучат неубедително.

„Съблазните на пътуването“ е своеобразно единна книга, своего рода „изповед“ за дълголетното литературно труженичество и придобитото в безкрайния път към духовните богатства на литературата. Затова тази книга не оставя своя читател равнодушен — независимо дали той се възхищава от гънките прозрения на автора или спори с него. И това според мен е главното й достойнство.

Христо Стефанов

„ГОЛЕМИЯТ СВЯТ НА РУСКАТА ЛИТЕРАТУРА“ от ДМИТРИЙ СЕРГЕЕВИЧ ЛИХАЧОВ

С., Наука и изкуство, 1976. 672 с.

Името на крупния съветски учен акад. Дмитрий Сергеевич Лихачов отдавна е познато на литературно-историческата и културната общественост в България. Едва ли има у нас литературен историк, фолклорист и текстолог, който да не се е докосвал до неговите многобройни изследвания. Но той е известен и сред по-широките научни кръгове — и сред ония наши специалисти-филози, историци и изкуствоведи, които се занима-